

UKA 2023/92: Kalaallit Nunaanni Inuit nalunaarsorsimaffiannik, Norgemi sametingimi valgmanntallimut aqqissuussineq isumassarsiorfigalugu (Kalaallisut inuit nalunaarsorsimaffiat aamma qinersisartut nalunaarsorsimaffiat), nammineq kajumissutsimik nalunaarsuineramik aamma qinersisartut nalunaarsorsimaffiannik tunngaveqartumik, suliaqarnissamik Naalakkersuisut peqquneqarnissaannik Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut

pillugu

Inatsisinut Ataatsimiititaliap

siunnersuutip aappassaaneerpeqarneranut

ISUMALIUTISSIISUTAA

Inatsisinut Ataatsimiititaliap suliarinninnermini ilaasortarai:

Inatsisartunut ilaasortaq Anders Olsen, Siumut, siulittaasoq
Inatsisartunut ilaasortaq Pipaluk Lyngø, Inuit Ataqtigiit, sinniisussaq
Inatsisartunut ilaasortaq Kuno Fencker, Siumut
Inatsisartunut ilaasortaq Aasi Chemnitz Narup, Inuit Ataqtigiit
Inatsisartunut ilaasortaq Hans Enoksen, Naleraq, sinniisussaq

UKA 2022-mi novembarip ulluisa qulinganni siullermeerinninnerup kingorna ataatsimiititaliap siunnersuut misissuataarpaa.

Siunnersuuteqartoq, Inatsisartunut ilaasortaq Pele Broberg, Inatsisartut Suleriaasianni § 20 malillugu ataatsimiititaliap siunnersuummik suliarinninneranut peqataavoq. Ataatsimiititaliaq siunnersuuteqartup peqataaneranut ataatsimiititaliamullu isumaliutissatut tunniusnaanut qujassuteqarpoq.

1. Siunnersuutip imarisai siunertaalu

Aalajangiiffigisassatut siunnersuummi siunnersuutigineqarpoq Naalakkersuisut peqquneqassasut Kalaallit Nunaanni Inuit nalunaarsorsimaffiannik, Norgemi sametingimi valgmanntallimut aqqissuussineq isumassarsiorfigalugu, nammineq kajumissutsimik nalunaarsuineramik tassungalu atatillugu qinersisartut nalunaarsorsimaffiannik suliaqqaqullugit.

Siunnersuummut tunngavilersuutit tunngavigalugit isumaqarnarpoq nalunaarsuiffimmik taamaattumik pilersitsinikkut siunertarineqartoq tassaasoq inuiaqatigiit namminersortut akornanni inatsiseqartitsineq malillugu inuiaat kalaallit nunap inoqqaavisut siusinnerusukkullu nunasiaataasimasutut pisinnaatitaaffiinik kikkut pisinnaatitaaffeqarnerisa killilerneqarnissaat aalajangersarneqarnissaalluunnit – tamatumani Inuit pisinnaatitaaffii allat aamma eqqarsaatigalugit ass. puisinit nioqutissianik EU-mut eqqusseqqusinnginnermit Inuit ilaatinneqannginnerat.

Taamaalilluni siunnersuummi paasinnineq manna tunngavigineqarpoq, tassa inuiaqatigiit namminersortut akornanni inatsiseqartitsineq malillugu inuiaat kalaallit nunap inoqqaavisut nunasiaataasimasutullu pisinnaatitaaffii taamaallaat atuutsinneqarsinnaasut Kalaallit Nunaanni innuttaasunut Inuttut isigineqartunut (aamma/imaluunniit imminnut Inuttut isigisunut).

Taamatuttaaq isumaqarnarpoq siunnersuummut tunngavilersuummit inerniliunneqarsinnaasoq tassaasoq siunnersuutip siunertarigaa *“Danmarkimi Savalimmiunilu innuttaasut killeqanngitsumik Kalaallit Nunaannut isersinnaatitaa[nerisa] qulakkeerneqarsima[nerata] Inuillu pisinnaatitaaffiisa assinginik pisinnaatitaaffilerneqarsimallutik”* unitsinneqarnissaa.

Pingaartumik isumaqarnarpoq siunnersuummi inuiaat kalaallit namminneq aalajangiisinnaassuseqarnerminnik *“qinersinermut aamma puisit amiinik niueruteqarnermut atatillugu nammineq aalajangiisinnaatitaanermik”* ingerlatsinermut atatillugu tamatumingga ingerlatsinerat pingaartinneqartoq.

Taamaalilluni siunnersuut imatut paasineqarsinnaavoq, Kalaallit Nunaanni qinersinnaatitaaneq inunntut Inuit nalunaarsimaffianni nalunaarsorsimasunut killilerneqarsinnaassasoq.

Tunngavilersuummili aamma atuarneqarsinnaasorinarpoq Inuit nalunaarsorsimaffiat kalaallit Danmarkimi nunassissimasut pisinnaatitaaffiisa illersorneqarnissaannut tunngaviusinnaassasoq.

2. Naalakkersuisut akissuteqaataat allannguutissatullu siunnersuutaat

Naalakkersuisut akissuteqaamminni erseqqissarpaat Saamit inatsisartui (annerusumik) siunnersuisartutut atuuffeqarmata, Namminersorlutik Oqartussat inatsisiliorsinnaatitaallutillu atuutsitsisinnaatitaasut.

Naalakkersuisut taamatutaaq erseqqissarpaat Kalaallit Nunaata Europami inuit pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissut ilannguffigisimammagu.

Tamanna tunngavigalugu Naalakkersuisut isumaqarput Kalaallit Nunaanni Inuit nalunaarsorsimaffiannik pilersitsinerup kingunerisinnaasai – nalunaarsorsimaffimillu pisariaqartitsinermik – nalilersuilluni misissueqqissaarnissaq pisariaqartoq apeqqut inaarutaasumik isummerfigineqarsinnaassappat.

Naalakkersuisut taamaattumik tulliuttumik **allannguutissatut siunnersuuteqarput:**

”Kalaallit Nunaanni inuit namminneq piumasaminnik inuttut nalunaarsorneqartalernissaannut sunniutaasinnaasunik Naalakkersuisut misissuinissamat peqquneqarnissaannut Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut. Nalunaarusiaq Inatsisartut 2023-mi ukiakkut ataatsimiinnissaannut naammassereersimassaaq.”

3. Siunnersuutip aningaasatigut kingunerisassai

Aalajangiiffigisassatut siunnersuutip timitalerneqarnera ukioq naallugu AC-p ataatsip ukiup affaata/ataatsip missaanik sivisutigisumik sulineranut allaffissornikkut aningaasartuuteqarnermik, tamatumalu saniatigut nalunaarsuiffiup nutarterneqartuarnissaa eqqarsaatigalugu allaffissornikkut ingerlaavartumik aningaasartuuteqarnermik nassataqassasoq siunnersuuteqartup missingerpaa.

4. Ataatsimiititaliap siunnersuummik suliarinninnera

Isumaliutissiissutip immikkoortuani matumani ilaatigut nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissutit il.il. assigiinnigitsut siunnersuuteqartup aalajangiiffigisassatut siunnersuummut tunngavilersuummini innersuussutigisai kiisalu taakkununga atatillugu ajornartorsiutit assigiinnigitsut naatsumik qulaajarneqarput.

Tamatumani siunertarineqanngillaq Inuit nalunaarsorsimaffiannik pilersitsineq inuiaqatigiit namminersortut akornanni inatsiseqartitsineq malillugu pisariaqarnersoq imaluunniit inuit pisinnaatitaaffii eqqarsaatigalugit ajornannginnersoq inernilissallugu, taamaallaalli Inatsisartut aalajangiinissaminnut tunngavissaasa itisilerneqarnissaat tapertalerneqarnissaallu siunertarineqarluni.

Immikkoortumut matumunnga tunngatillugu ilanngullugu eqqaamaneqassaaq Naalakkersuisut akissuteqaamminni (allannguutissatullu siunnersuumminnut tunngavilersuutiminni) oqaatigimmassuk siunnersuutip kingunerisinnaasaasa pisariaqartitsinerullu malilersorlugit misissoqqissaarneqarnissaat pisariaqartoq apeqqut

inaarutaasumik isummerfigineqarsinnaassappat. Taamaaliornermikkut Naalackersuisut Namminersorlutik Oqartussat (Saamit inatsisartui assignagit) inatsisiliorsinnaatitaanerat aamma Europamiut inuit pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissutaat aamma Inuttut pisinnaatitaaffiit pillugu Naalagaaffiit Peqatigiit nunarsuarmioqatigiinnut nalunaarutaanni tunngaviusut innersuussutigaat. Immikkoortumi apeqqutit ajornartorsiutillu oqaatigineqartut taamaalillutik nalunaarusiami suliarineqartussat Naalackersuisunit siunnersuutigineqartumi paasiniarneqarsinnaassagaluarput sukumiinerumilluunniit qulaajarneqarlutik.

Oqaatigineqassaaq inuiaqatigiit namminersortut akornanni inatsisit nunallu tamalaat akornanni inuttut pisinnaatitaaffiit inatsisilerinikkut sammissallugit imaannaangitsorujussuummata, ilaatigut nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissutitigut pisussaaffiit assigiinngitsut akunnerminni sunniivigeqatigiittarnerisa aamma isumaqatigiissutit ilaasa ingerlaavartumik isummorsorneqartarnerisa taamaalu ineriartortinneqartuarnerisa malitsigisaannik. Suliassaqarfiup iluani inatsisilerinermik immikkut ilisimasallit assigiinngitsut apeqqutit aalajangersimasut eqqarsaatigalugit assigiinngitsunik naliliillutillu isiginneriaaseqarsinnaapput. Taamaattumik tamanna isiginiarlugu immikkoortoq manna atuarneqartariaqarpoq.

4.1. EU-p puisinit nioqqtissianik niuerneramik inerteqquteqarneranut Inuit ilaatinneqannginnerat

Siunnersuumminut tapersiutitut siunnersuuteqartup ilaatigut oqaatigaa Kalaallit Nunaat *”tamatumpeqatigisaanik ... EU-mi puisit amiinik nioqqtissianik niueruteqarnermi Inuit pineqartussaanginnermik inatsimmik malinninniarnermik ajornartorsiuteqarpoq, Inuit puisit amiinik tunisisartuunissaannut nalunaarsuiffeqanngimmat imaluunniit qulakkeerinnittoqarsimangimmat.”*

Apeqqut tamanna pillugu tulluuttut paasissutissiissutigineqarsinnaapput: EU-p peqqussutaani 2009-meersumi¹ puisit amiinik puisinillu nioqqtissianik allanik niuerneq inerteqqutigineqarpoq. Peqqussulli aalajangersakkamik inerteqqummit tassanga sanioqqutsisinnaanermik imaqarpoq, tassami taanna malillugu ”inuiaqatigiit Inuit nunallu inoqqaavisa allat qangaaniilli piniarnerannit” puisinit nioqqtissianik niuerneq akuerineqarluni pisinnaammat.

¹ Puisinit nioqqtissianik niuerneq pillugu EU-p peqqussutaa nr. 1007, 16. september 2009-meersoq

Kingusinnerusukkut peqqussutip timitalerneqarneranik peqqussummi² tamatumunnga piunasaqaatit erseqqissarneqarsimapput annertusineqarlutillu. Tamatuma kingorna tamatuma saniatigut piunasaqaataavoq:

- a) Inuiaqatigiit taamatut piniarnermik ingerlatsinermik qangaaniilli ileqqoqarsimanissaat.
- b) Piniarneq annerusumik (iluanaarniutigalugu) inuussutissarsiutitut ingerlanneqassanngitsoq, inuiaqatigiilli inuuniarnerminni tunngavigisaat, neqissaqarniarnikkut isertitaqartarnikkullu, attatiinnarniarlugit ingerlanneqassasoq.
- c) Piniarneq uumasut innarlerneqannginnissaat naapertuuttumik isiginiarlugu ingerlanneqassasoq.

Atuutilersitsilluni peqqussutip taamatuttaaq malitsigaa puisinit nioqqutissiat EU-p iluani nioqqutigineqaraangamik allakkiamik inerteqquteqarnermik sanioqqutsisinnaanermut piunasaqaatit naammassineqarsimanerannik uppersaataasumik ilaqartinneqartarnissaat.

Puisinit nioqqutissiat Kalaallit Nunaannersut eqqarsaatigalugit EU-p Namminersorlutik Oqartussani Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfik uppersaatait³ pineqartut tunniunneqartarnissaannut piginnaatippaa.

Puisinit nioqqutissiat EU-mi niuffatigineqarsinnaassagunik ”inuiaqatigiit Inuit nunallu inoqqaavisa allat qangaaniilli piniarnerannit” pisimasuunissaanik piunasaqaat puisinit inuiaqatigiinni innuttaaqataasumit naggueqatigiinnut Inunnut ilaanngitsumit pisarineqarsimasumik nioqqutissianik uppersaasiisarnissamut naalakkersuisoqarfimmik mattussisutut oqaatigineqarsinnaagunangilaq. Isumaqarnarporlu naliliineq tamanna aqqissuussinermik allaffissornikkut aqutsinermini Naalakkersuisoqarfiup aamma tunngavigisimagaa.

Aqqissuussinermik naalakkersuisoqarfiup allaffissornikkut aqutsinerata EU eqqarsaatigalugu ajornartorsiutinik pilersitsisimaneramik Inatsisinut Ataatsimiititaliaq ilimasaqanngilaq.

Nunami maani innuttaasut kikkulluunniit puisip amianik tunisisinnaanerat piniartut Inuit puisit amiinik tunisinissamut periarfissaannik annikillisisimanersoq isumaliutigineqarsinnaavoq. Taamaattoqarsorinangilarli. Taamaalluni Great

² EU-p peqqussutaa nr. 1775, 6. oktober 2015-imeersoq

³ 2015/C 355/05

Greenlandip ukiut kingulliit ingerlanerini arlaleriarluni oqaatigisarpaa amminit tunineqartunit amerlanerik ingerlatseqatigiiffik pisiaqartarsinnaagaluortoq aammalu ingerlatseqatigiiffiup pisariaqartitai matussuserniarlugit puisit amiinik naammattunik tunisisoqarneq ajornera Great Greenlandimit ajornartorsiutaasoq.

4.2. Inuit Issittormiut Siunnersuisoqatigiiffiannut ICC-mut aallartitat

Siunnersuumminut tapersiutitut siunnersuuteqartup taamatuttaaq innersuussutigaa tamanna minnerunngitsumik attuumassuteqalersinneqartarpoq *”Inatsisartut qallunaanik ICC-mi, nunat inoqqaavisa qulakkeerunneqarnissaat siunertarerpiarlugu atuukkaluartumi, issiasussanik toqqaagaangata.”*

Apeqqut tamanna pillugu naatsumik tulliuuttut paasissutissiissutigineqarsinnaapput: Inatsisartut inatsisartunut nutaamik qinersisoqarnerata kingorna ICC-p ataatsimeersuarnerinut aallartitanik pingasunik toqqaasarput.

ICC-mut ileqqoreqqusani artikeli 3-mi aallartitat tamarmik naggueqatigiinnut Inunnut ilaasuunissaat piumasaqaataavoq. ”Inuit” ICC-p pilersinneqarneranik isumaqatigiisummi artikeli 1.6-imi tulliuuttut isumaqartinneqarpoq:

(“Inuit” means indigenous members of the Inuit homeland recognized by Inuit as being members of their people and shall include the Inupiat, Yupik (Alaska), Inuit, Inuvialuit (Canada), Kalaallit (Greenland) and Yupik (Russia).)

””Inuit” isumaqarpoq Inuit nunaanni nunaqavissut Inuit naggueqatigiinnut ilaasutut akuerisaasut, tassaasut immikkoortuni inooqatigiit Inupiat, Yupik (Alaska) Inuit, Inuvialuit (Canada), Kalaallit (Kalaallit Nunaat) aammalu Yupik (Chukotka/Rusland).” (Kalaallisua ICC-mit pissarsiaq)

Nassuiaat atorneqartoq ataatsimut “nammineq kinaassutsimik aalajangiinermik” imaqarpoq (”Inuit naggueqatigiinnut ilaasutut akuerisaasut”), taakkununngalu Kalaallit ilaallutik.

Inatsisartut ICC-mut aallartitanik maannamut toqqaasarnerata qaqugukkulluunniit ICC-mit apeqquserneqarsimaneranik Inatsisinut Ataatsimiititaliaq ilisimasaqanngilaq.

4.3. Norgemi Saamit inatsisartuinut Sámediggimut qinersisarnermut aaqquissuussineq

Aalajangiiffigisassatut siunnersuutikkut Kalaallit Nunaanni Inuit nalunaarsorsimaffiannik, Norgemi Sametingimi valgmanntallimut aaqquissuussineq isumassarsiorfigalugu, suliaqarnissamik Naalakkersuisut peqquneqarnissaat siunnersuutigineqarpoq.

Taamaattumik pissutissaqarluarsinnaavoq Norgemi aaqqissuussineq taanna naatsumik qulaajassallugu. Ataatsimiititaliap tamatumunnga atatillugu eqqumaffigaa aalajangiiffigisassatut siunnersuutikkut Naalakkersuisut peqquneqanngimmata aaqqissuussinerup taamaattup assinganik pilersitsinissamut, taamaallaalli siunnersuutigineqarluni aaqqissuussineq pineqartoq isumassarsiorfiusinnaassasoq. Pisariaqarpat taamatuttaaq taamaaqataanik aaqqissuussinerit allat isumassarsiorfigineqarsinnaassapput.

Saamit inatsisartuinut qinersisinnaasut qinigaasinnaasullu nalunaarsorsimaffiat tassaavoq inuit Saamit inatsisartuinut qinersisinnaasut qinigassanngortissinnaasulluunniit nalunaarsorsimaffiat.

Nalunaarsuivimmut nalunaarsortinneq nammineq piumassutsimik tunngaveqarpoq.

Nalunaarsortissinnaassagaanni piumasaqaatit tulluuttut naammassineqarsimassapput:

- Pineqartoq imminut saamisut isigissaaq.
- Nammineq angerlarsimaffimmi saamisut oqaaseqartussaaq, *imaluunniit* angajoqqaaqassalluni, aanaqarlunilu aataaqassalluni imaluunniit aanaaqqeeqarlunilu aataaqqeeqassalluni angerlarsimaffimmini saamisut oqaaseqarsimasunik, *imaluunniit* inunnit qinersisartut nalunaarsorsimaffiannut ilanngunneqarsimasunit meeraassallutik.
- 18-inik ukioqalereersimasariaqarpoq *imaluunniit* ukiumi qinersivissami 18-liisussaasariaqarluni.
- Norgemi inuit nalunaarsorsimaffiannut nalunaarsorsimasariaqarpoq.

Piumasaqaatit siulliit marluk naammassineqarsimanerinek nakkutilliineq qasungasorujussuuvoq, ulluinnarnilu sulineq eqqarsaatigalugu piumasaqaatit pineqartut arlallit eqqarsaatigalugit ajornavissutut oqaatigineqarsinnaalluni.

Norgemi saamit – uagutsitut pinnatik – namminersulersimanngillat, saamillu taamaalillutik norskit inatsisiliornerisa ataanniillutik. Saamit inatsisartuinut qinersisarnermut malittarisassat taamaalilluni norskit inatsisartuinit, Stortingimit, aalajangersarneqarsimapput.

Nalunaarsorsimaffik Saamit inatsisartuinit aqunneqarpoq.

Saamit inatsisartui ataatsimiittartuutitaapput inuit qinigaat, (inatsisilerinerli eqqarsaatigalugu) inatsisartuittut pissuseqanngitsut, akerlianilli ingerlatsinermi oqartussatut susassaqartutullu siunnersuisartutut inissisimasut.

Saamit inatsisartui missingersuutimik iluanni saamit kulturiat, oqaasii, ilinniartitaanerat inuussutissarsiutaallu eqqarsaatigalugit tapiissuteqartarnernik aaqqissuussinernik assigiinngitsunik aqutaqarput.

Saamit inatsisartui tamatuma saniatigut Finnmarkimi pinngortitap ("utmark") allatut atorneqarsinnaaneranut najoqqutassianik aalajangersaanissamut inatsisikkut piginnaatitaapput.

Saamit inatsisartui taamatuttaaq saamit erfalasuata atorneqarnissaanut aamma atuarfimmi saamit oqaasiisa ilinniartitaanernilu ingerlaqqiffiusuni ilinniartitsissutit immikkut saaminut tunngasut (saamit oqaasii, qangaaniilli saamit assassorlutik kusanartuliaat tuttuuteqarnerlu) ilinniartitsissutigineqarnerannut pilersaarutinut najoqqutassianik aalajangersaanissaminnut piginnaatinneqarput.

Peqatigitillugu Saamit inatsisartui pinngitsooratic tusarniarneqartartussaapput Norgemi oqartussat Saamit inatsisartuusa suliassaqarfiisa iluanni, tassani suliassani tamani inuiaqatigiinnik saaminik immikkut attuisuni, aalajangiissatillugit.

Kiisalu Saamit inatsisartui ataatsimiittartoqatigiinni assigiinngitsuni arlalinni saamit sinnisuutitassaannik toqqaasarput.

4.4. Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit Nalunaarutaat⁴

Siunnersuuteqartup siunnersuumminut tunngavilersuutigisamini ilaatigut Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit Nalunaarutaat innersuussutigaa. Siunnersuuteqartup tamanna pillugu oqaatigaa:

"[...] Danmarkilu Naalagaaffinnut Peqatigiinnut ilaasortatut nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiit pillugit nalunaarummut aamma pisussaaffilersimagaluarluni, taamaakkaluartoq siunertarineqartunik piviusunngortitsinngisaannarsimavoq. Tamatuma akerliani Danmarkimi Savalimmiunilu innuttaasut killeqanngitsumik Kalaallit Nunaannut isersinnaatitaanissaat qulakkeerneqarsimavoq, Inuillu pisinnaatitaaffiisa assinginiq pisinnaatitaaffilerneqarsimallutik.

⁴ https://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_greenlandic.pdf

Naleqqussartitsinermik pissuseq Danmarkimi inatsisit tunngaviusut aqutigalugit illersorneqartoq.”

Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit Nalunaarutaat nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiinik akuersineruvoq pingaarutilik, kisiannili taamaallaat nalunaarutitut (deklarationitut) pissuseqarluni. Nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissutit (konventionit) assignagat taamaalilluni nalunaarut nunanut ilaasortaasunut pituttuisuuneq ajorpoq.

Taamatuttaaq aamma pissutissaqarsinnaavoq maluginiassallugu nalunaarummi aallarniutigalugu aalajangersakkani ilaatigut aalajangersarneqarmat:

”Akueralugu nunat inoqqaavini pissutsit nunap ilaani ataatsimit nunap ilaani allamut aamma nunamit nunamut assigiinngimmata, aamma naalagaaffinni nunallu immikkoortuini immikkoortutit aamma oqaluttuarisaanermi kulturikkullu kingornussarsiaqarnermi assigiinngissutit naatsorsuutigisanut ilaasariaqartut,”

Nalunaarummi artikelimi 33.1-imi aalajangersarneqarpoq *”Nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffigaat aalajangissallugu namminneq kiinaassusertik imaluunniit ilaasortaaffitsik namminneq ileqqutik ilioriaatsitillu naapertorlugit. Tamatuma akornusinnigilaa nunat inoqqaavisa ataasiakkaatut Naalagaaffinni inuuneqarfigisaminni innuttanngorsinnaanerat.”*

Peqatigitilluguli nalunaarummi artikelimi 46-mi aalajangersarneqarpoq *”Pisinnaatitaaffinnik Nalunaarummi matumani oqaasertalersorneqartunik atuinermi inuit pisinnaatitaaffii aamma kikkut tamarmik tunngaviusumik kiffaannngissuseqarfii mianerineqassapput. Pisinnaatitaaffinnik Nalunaarummi matumani saqqummiunneqartunik atuinermut taamaallaat killilersuutigineqarsinnaapput inatsisitigut aalajangersakkat nunani tamalaani inuit pisinnaatitaaffiit pisussaaffiit tunngavigalugit. Killilersuutit taama ittut immikkoortitsisuussanngillat atorfissarpiamullu tunngasuussallutik allat pisinnaatitaaffiinik kiffaannngissuseqarfiinillu akuersaarnissap mianerinninnissallu qulakkeernissaat kisiisa siunertaralugit aamma inuiaqatigiit demokratimik tunngaveqarlutik ingerlasut naapertuilluarnermik pinngitsuugassaannngitsumik atortariaqagaat naammassiniarlugit.”*

Artikelimi 46.3-mi taamatuttaaq aalajangersarneqarpoq:

3. Pisinnaatitsissutit Nalunaarummi matumani saqqummiunneqartut nassuiaaserneqartassapput naapertuilluarnermik, demokratimik, inuit

pisinnaatitaaffiik mianerinninnermik, naligiissumik pinninnermik, immikkoortitsinnginnermik, ajunngitsumik aqutsinermik ajunngitsumillu siunertaqarnermik tunngavigisat naapertorlugit.

Kalaallit Nunaat inatsimmut tunngaviusumut ilaatinneqarpoq tamatumalu saniatigut inuit pisinnaatitaaffii pillugit nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissutinut arlalinnut peqataalluni, assigiinngisitsinnginnissamik, ilaatigut ammip qalipaata suminngaanniillu kingoqqisuuneq tunngavigalugit, tunngavissaqarneq naapertorlugu inatsisiliornissamut allaffissornikkullu aqutsinissamut uagutsinnik pisussaaffiliisumik.

Naalackersuisut akissuteqaatiminni Europamiut inuit pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissutaat erseqqissarpaat. Inuit pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissutit allat aamma oqaatigineqarsinnaagaluarput.

Inuttut pisinnaatitaaffiit pillugit Europami naalagaaffiit isumaqatigiissutaat⁵ ilaatigut artikeli 14-imi immikkoortinneqarnissamut inerteqqummik imaqqarpoq, taamaallaalli pisinnaatitaaffiit isumaqatigiissummut ilaatinneqartut eqqarsaatigalugit atuuttumik⁶:

Artikeli 14

Isumaqatigiissummi matumani piginnaatitaaffinnik kiffaangissuseqarnernillu akuerisanik atuinissaq qularnaarneqassaaq suaassuseq, naggueqatigiinnut sorlernut ataneq, ammip qalipaataa, oqaatsit, upperisarsiorneq, naalackersugaanikkut ingerlaatsimut sumut ataneq allatulluunniit aalajangiussamik isumaqarneq, naalagaaffimmut innuttaaqatigiinnilluunniit sorlernit pisuuneq, inuiannut ikinnerussutilinnut attuumassuteqarneq, qanoq pisuutigineq, sumi inunngorsimaneq pissutsilluunniit allat tamaasa pissutigalugit assigiinngisitsinertaqqanngitsumik.

Aamma Kalaallit Nunaanni qinersinernut peqataanissamut innuttaasut pisinnaatitaaffii immikkut eqqarsaatigalugit nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissutit malillugit Kalaallit Nunaat pisussaaffeqarpoq, ilaatigut qanoq naggueqarneq

⁵ Nalunaarutit A, 2001, qupp. 450

⁶ Artikelilli 14-ip oqaasertalerneqarsimanera apeqqutaatinnagu Inuttut pisinnaatitaaffiit pillugit Europami naalagaaffiit isumaqatigiissutaanni immikkoortitsinermik inerteqquteqarnerup assigiinngisitsisinnaanerit suugaluartulluunniit mattutinngilai. Taamaalilluni Inuttut pisinnaatitaaffiit pillugit Europami naalagaaffiit isumaqatigiissutaata ulluinnarni atuutsinneqarnerata takutippaa assigiinngisitsineq inerteqqutaanngitsoq siunertamik akuerineqarsinnaasumik siunertaqaruni, taamatullu sakkussap atorpeqartup siunertallu naammassiniarneqartup akornanni oqimaqatigiittoqarpat.

naalagaaffimilluunniit sumit kingoqqisuuneq tunngavigalugit assigiinnngisitsinissamik inerteqquteqarnermik malitseqartumik.

Tamanna pillugu aalajangersakkat Naalagaaffiit Peqatigiit Innuttaasutut Naalakkersuinikkullu Pisinnaatitaaffiit pillugit isumaqatigiissutaanni artikelimi 2-mi 25-imilu nassaassaapput:

Artikeli 2

1. Naalagaaffik kinaluunniit isumaqatigiissummut matumunnga peqataasoq imminut pisussaaffilerpoq isumaqatigiissummi matumani pisinnaatitaaffiit akuerineqarsimasut, taakkununnga ilanngullugit naggueqarnek, ammip qalipaataa, suaassuseq, oqaatsit, upperisaq, naalakkersuinikkut allatulluunniit isiginnittariaaseqarnek, naalagaaffimmiit inuttulluunniit atugarisanit suminggaannersuuneq, pigisaqassuseq, sumi inunngorsimaneq allatulluunniit inissimaneq pissutigalugit qanorluunniit ittumik assigiinnngisitsinertaqanngitsumik ataqqissallugit qularnaassallugulu inunnut tamanut oqartussaaffiminniittunut atuutsinneqarnissaaq.

Artikel 25

Innuttaasoq kinaluunniit assigiinnngisitsinernik artikeli 2-mi taaneqartunik assigiinnngisinneqarani naleqqutinngitsunillu killilerneqarani piginnaatinneqarlunilu periarfissaqassaaq:

- a) suliassaqarfiit inuiaqatigiinnut tunngasut isumagineqarnerini peqataanissaminut, toqqaannartumik imaluunniit naqisimaneqarani qinikkat aqqtigalugit
- b) nalinginnaasumik naligiissumillu taasisinnaatitaaneq isertortumillu qinersinerit, qinersisartut piunasaasa naqisimaneqarani ersersinneqarnissaannik qularnaarisut, tunngavigalugit piffissani aalajangersimasuni qinersinerni qinersisinnaatitaanissaminut qinerneqarsinnaanissaminullu;
- c) nalinginnaasumik naligiissitaaneq tunngavigalugu nunagisamini pisortani sulinissaminut.

4.5. Naalagaaffiit Peqatigiit aalajangersagaat 1514 (VX)

Siunnersuuteqartup siunnersuummut tunngavilersuummi ilaatigut Naalagaaffiit Peqatigiit aalajangersagaat nr. 1514, 14. december 1960-imeersoq (Nunasiaammik namminersortunngortitsineq pillugu aalajangersagaq) innersuussutigaa. Siunnersuuteqartup tamanna pillugu oqaatigaa:

” [...] *Naalagaaffiit Peqatigiit aalajangersagaanni 1514-imi (VX) erseqqilluinnartumik allassimasoqarpoq, nunasiaataasimasunik aalajangiinissamut*

piginnaatitaaffiit tamarmik inuiannut nunasiaatigineqalersimasunut nuunneqassasut. [...]"

Aamma:

" [...] Inuit inuiattut nammineq aalajangiisinnaatitaanerat Folketingip inatsisaani nr. 473-imi 12/06/2009-meersumi aalajangersarneqaannarsimangilaq, aammali Naalagaaffiit Peqatigiit ataatsimeersuarnermi aalajangersagaanni 1514-imi (VX)3 akuersissutigineqarsimalluni."

Kiisalu siunnersuuteqartup innersuussutigaa Naalagaaffiit Peqatigiit amqip qalipaataa tunngavigalugu immikkoortitsinnginnissaq pillugu isumaqatigiissutaanni, aamma Kalaallit Nunaannut atuuttussatut Danmarkimit atsiorneqarsimasumi, ataatsimeersuarnermit aalajangersagaq pineqartoq innersuussutigineqarmat:

"Naalagaaffiit Peqatigiit nunasiaateqarnermik tamatumalu malitsigisaanik avissaartitsinernik immikkoortitsinernillu suugaluartunilluunniit, tamakkua sumiluunniit qanorluunniillu iluseqarlutik atuukkalarpataluunniit, avoqqaarinnissimanagera, aamma nunasiaatit nunasiaatinilu innuttaasut kiffaannngissuseqartinneqalernissaannik nalunaarutip 14. december 1960-imeersup (ataatsimeersuarnermi aalajangersagaq 1514 (XV) tamatuma piaartumik piumasaqaatitaqanngitsumillu atorunnaarsinneqarnissaata pisariaqassusia uppernarsarlugulu persuarsiorpaluttumik aalajangersaasimanagerat, eqqarsaatigissagaanni,"

Naalagaaffiit Peqatigiit aalajangersagaat pineqartoq ilaatigut aalajangersakkanik tulliuttunik imaqarpoq⁷:

Art. 2: Inuit tamarmik namminneq aalajangiisinnaatitaallutillu iliuuseqarsinnaatitaapput. Tamanna tunngavigalugu naqisimaneqaratik naalackersuinikkut inissisimanissartik aalajangersinnaavaat, naqisimaneqaratillu namminneq aningaasaqarniarnikkut, inuttut atugarisatigut kulturikkullu ineriartornissartik isumagisinnaallugu.

Art. 5: Sumiiffinni (sorsunnersuarmit siullermi) ajugaasunut tunniunneqarsimasuni⁸ oqartussaaffigisanilu kiffaannngissuseqalersimangitsuni tamani, ingerlaannartumik,

⁷ Pisortatiguunngitsumik tuluttuumit nutsigaq.

piumasaqaatitanngitsumik nalorngissutitaqannngitsumillu, alloriartoqassasoq pisinnaatitaaffiit taakku tamaasa oqartussaaffigisani pineqartuni inuiannut nuunneqarnissaannut, taakku namminneq piumassuiat kissaataallu naapertorlugit aamma kingoqqiffik, upperisaq ammilluunniit qalipaa apeqqutaatinnagit tamakkiisumik pituttorsimannginneq kiffanngissuseqarnerlu taakkunanga misigineqaqqullugit.

Naalagaaffiit Peqatigiit aalajangersagaata pineqartup inuiaat kalaallit namminneq aalajangiisinnaatitaanerit iliuuseqarsinnaatitaanerallu aalajangiiffigisassatullu siunnersuut matumani pineqartoq eqqarsaatigalugit pingaaruteqassusia taamaattoq aalajangiiffigisassatut siunnersuummut tunngavilersuutigineqartunit nalorninarneruvoq.

Tamanna pissutsinik arlalinnik pissuteqarpoq:

Naalagaaffiit Peqatigiit aalajangersagaat naalagaaffinnut pituttuisuunngillat, inuiaqatigiilli namminersortut akornanni inatsiseqartitsinikkut pituttuisumik aalajangersimasumik suleriaaseqarnissamut tunngavissiisinnaallutik.

Naalagaaffiit Peqatigiit aalajangersagaata nr. 1514-ip (VX) Naalagaaffinnit Peqatigiinnit akuersissutigineqarnerani Kalaallit Nunaat nunasiaataajunnaareersimavoq.

Kalaallit Nunaata landsrådiata 1952-imi Kalaallit Nunaata kunngeqarfiup ilaatut naligiissitaasutut Danmarkimut ilanngunnissaa ilalerpaat. Tamanna tamatuma kingorna 1953-imi inatsisip tunngaviusup allanggortinneqarnerani naammassineqarpoq.

Naalagaaffiit Peqatigiit 1954-mi aalajangersakkakut nr. 849-kkut Kalaallit Nunaata ”naalagaaffimmut attaveqarfigisamut” ilanngutivinnera inuiaat kalaallit nammineerlutik aalajangiisinnaatitaanerminnik naqisimaneqaratik ingerlatsinerannut ersiutaasoq taamaalillunilu Danmarkip nunasiaatilittut inissisimanagera unittoq akueraat.

Taamaattumik apeqqutaavoq kingusinnerusukut aalajangersagaq nr. 1514 (VX) Kalaallit Nunaannut qanoq isumaqarnersoq.

Gudmundur Alfredssonip, inatsisinik inuiaqatigiit namminersortut akornanni atuuttunik ilisimatuup, tunngavilersuutigisimavaa inuiaqatigiit namminersortut akornanni inatsisit

⁸ Sumiiffiit ajugaasunut tunniunneqarsimasut tassaapput oqartussaaffigisat siusinnerusukut naalagaaffinnut sorsunnersuarmi siullermi ajorsartitaasunut (ilaatigut Noorliit nunaat Teqqillu nunaat) atasimasut, Folkeforbundimillu (Inuiaat kattuffiannit Naalagaaffinnut Peqatigiinnut siulequtaasumit) sorsunnerup unitsinneqarnerata kingorna najoqqutassat erseqqinnerusumik aalajangersarneqarsimasut malillugit nunanut allanut aqutassanngortinneqarsimasut.

Kalaallit Nunaannik allat apereqqarnagit namminiilivinnissamut pisinnaatitsisoq, tamatumunngalu atatillugu Naalagaaffit Peqatigiit aalajangersagaat (aalajangersagaq nr. 1514 (VX)), siusinnerusukkut nunasiaataasimasunut tunngatillugu suliani assigiinngitsuni Nunat tamalaat akornanni eqqartuussiviup aalajangiineri⁹, kiisalu naalagaaffiit nunallu tamalaat akornanni suliniaqatigiiffiit aalajangersimasumik suleriaasii innersuussutigisimallugit.

Ole Spiermannip, taamatuttaaq inatsisinik inuiaqatigiit namminersortut akornanni atuuttunik ilisimatuup, tamatuma akerlianik nalilerpaa inuiaqatigiit namminersortut akornanni inatsiseqartitsineq eqqarsaatigalugu inuiaat maannamut nunasiaataasimasumut akulerutsinneqarnissaminnut nammineq aalajangiisinnaassuseqarnerminnik atuereersimasut taamaakkaluartuq allat apereqqaarnagit namminiilivinnissaminnut pisinnaatitaaffeqarnersut suli nalorninartuq.¹⁰

Aamma Kalaallit Nunaat (Kalaallit Nunaata naalagaaffiup ilaatut naligiissitaasut Danmarkimut ilanngunnissaanik Landsråðip ilaliineratigut) namminneq aalajangiisinnaassuseqartitaanerminik ilumut atuisimanersuq apeqqutaavoq assortuussutaasartuq.

Gudmundur Alfredssonip taamaalilluni nalilerpaa suliap ingerlasimanera, Kalaallit Nunaata ”naalagaaffimmut attaveqarfigisamut” akulerutsinneqarnerata inuiaat kalaallit namminneq aalajangiisinnaassuseqarnerminnik kiffaanngissuseqarluatik ingerlatsinerannut ersiutaanerani Naalagaaffiit Peqatigiit akuersinerannik inerneuqartoq, piumasaqaatinik Naalagaaffiit Peqatigiit nalunaarsorsimasaannik (danskisut ”faktor-liste”-mik taaneqartartumik) naammassinnissimanngitsoq. Alfredssonip ilaatigut tikkuarpaa Kalaallit Nunaanni innuttaasut innuttaasut taasisinneqarneratigut aperineqanngimmata, Kalaallit Nunaata ilaata (Kalaallit Nunaata avannaarsuani Tunumilu sumiiffiit inuiaalaat) taamanikkut Landsråðini sinniisuutitaqarsimannginnerat, Landsråðit aalajangiinissaminnut ullunik marluinnarnik periarfissinneqarsimanerat¹¹, taamatullu aamma Landsråðit qinnuigineqarsimanngimmata kiffanngissuseqalerneq periarfissatut allatut isummerfigeqqullugu¹².

⁹ Namibia, Western Sahara aamma East Timor

¹⁰ Namminersorneq pillugu kalaallit qallunaallu isumalioqatigiissitaasa Kalaallit Nunaanni namminersornermik isumaliutissiissutaat, kapitali 3, imm, 2.3.2

¹¹ Tamatumunnga tunngatillugu oqaatigineqassaartaaq akulerutsitsinissamut apeqqut Landsråðinut nutaajunngimmat, tassami 1950-imiilli tamanna saqqummiunneqartareersimammat

¹² Landsråðimili isumaqatigiinniarnert takutippaat nammineerluni aalajangiisinnaatitaanerup namminiilivinnissamut periarfissamik ilaqarnera Landsråðip ilisimasimagaa

Ilisimatusartut allat¹³ uparuarsimavaat “faktorlistit” taamanikkut inuiaqatigiit namminersortut akornanni inatsiseqartitsinikkut piumasaqaatit akuerineqarsimangimmata, taamatullu aamma erseqqilluinnartumik najoqqutassiaannaammata suliassani ataasiakkaani pissutsut apeqqutaatillugit sanioqqunneqarsinnaasut. Ilisimatusartut tamakku taamaattumik aalajangiiniarnermi amigaatit pineqartut Kalaallit Nunaata ”naalagaaffimmut attaveqarfigisamut” akulerutsinneqarneranik Naalagaaffiit Peqatigiit akuersinerata atuussinnaangitsut isigineqarnissaanut tunngavissiisutut isiginngilaat.

Taamaattorli Danmarkip namminersorneq pillugu inatsisip¹⁴ akuersissutigineqarneratigut ”*Nunat tamat akornanni inatsisit malillugit inuiaat kalaallit namminneq aalajangiisinnaassuseqarlutik inuiaanerat*”¹⁵ akueraa, tamannalu naapertorlugu inatsimmi § 21 aalajangersakkamik imaattumik imaqarluni; ”*Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaanik aalajangerneq inuiaat kalaallit aalajangerannik tunngaveqassaaq.*”

Taamatut aalajangerneq Kalaallit Nunaanni innuttaasunik taasisitsinikkut akuerineqassamat Namminersorneq pillugu inatsimmi § 21, imm. 3-p malitsigaa.

Innuttaasunik taasisitsinerup Inatsisartunut qinersisoqartillugu qinersisarneq pillugu malittarisassani atuuttuni tunngaviusut aallaavigalugit ingerlanneqarnissaa namminersorneq pillugu inatsimmut nassuiaatini naatsorsuutigineqarpoq. Tamatumunnga atatillugu apeqqutigineqarsinnaavoq tamanna imatut isumaqarnersoq qinersinermut peqataasinnaatitaaneq aamma inuiaqatigiinni immikkoortunut taakkununnga Inatsisartunut qinersinerni qinersisinnaatitaasunut aamma atuutissanersoq.

4.6. ILO-p isumaqatigiissutaa nr. 169

Siunnersuuteqartup siunnersuummut tunngavilersuummini ILO-p isumaqatigiissutaanut nr. 169-mut innersuussivoq:

”Danmarkip inatsisikkut ILO-169 atuuttussanngortissimagaluaraa, naalagaaffiup Inuit kinaassusiat imaluunniit nalunaarsorneqarnissaat qularnaannngisaannarsimavaa. Taamaattoqarpoq naak Danmarkip naalagaaffiata

¹³ DIIS: Afvikling af Grønlands kolonistatus 1945-54 (2007)

¹⁴ Kalaallit Nunaanni Namminersorneq pillugu inatsit nr. 473, 12. juni 2009-meersoq

¹⁵ Inatsimmut aallaqqaasiut naapertorlugu

atuutilersitsinermini nammineq aalajangersarsimagaluaraa Kalaallit Nunaanni Inuit nunap inoqqaajusut. Pisinnaatitaaffiit atuutilersinneqarsinnaanissaannut tunngavissat pingaarutillit marluk. Taamaapput aamma Naalakkersuisut, naak tamanna naalagaaffiup akisussaaffigigaluaraa.”

Naalagaaffinni namminersortuni nunat inoqqaavi naggueqatigiillu pillugit ILO-p isumaqatigiissutaa nr. 169¹⁶ tulliuttunut atuuppoq:

- a) nunani namminersortuni naggueqatigiinnut, inooqatigiinnikkut kulturikkut aningaasarsiornikkullu naalagaaffimmi inuiaqatigiinnit allanit immikkooruteqartinneqartunut, qanorlu inuunerat tamakkiisumik ilaannakortumilluunniit aaqqissuussivigisanut namminnerisatut ileqqunit ileqqutoqaannilluunniit imaluunniit immikkut inatsisiliaasimasunit peqqussusiaasimasunilluunniit,
- b) nunani namminersortuni inuiannut, nunami tassani nunalluunniit ilaani allami najugaqarsimasunik naggueqarnertik pissutigalugu nunap inoqqaavinut ilaasutut naatsorsuunneqartunut, nunap tiguarneqarnerani nunasiarinqalerneranilluunniit imaluunniit naalagaaffiup killeqarfilerneqarluni pilersinneqarsimanerani nunap attaveqarfigisaani nunaqarsimasunut, aammalu inatsisit naapertorlugit qanoq ittuunerat apeqqutaatinnagu, inuunerminni namminneq inooqatigiinnerminnik, aningaasatigut atugarisaminnik, kulturikkut naalakkersuisaatsikkullu atugarisaminnik ilaannakortumik tamakkiisuusumilluunniit attassiinnartunut.

Danmarkip isumaqatigiissummik akuersissuteqarnermini nalunaarutigaa isumaqatigiissummi paasinnineq malillugu Danmarkimi nunap inoqqaavi ataasinnaannammata: Kalaallit Nunaanni nunap inoqqaavi imalunniit Inuit.

Isumaqatigiissut artikelimi 1.2-mi imminut kinaassusersineq pillugu aalajangersakkamik imaqarpoq:

Nunap inoqqaavinut naggueqatigiilluunniit ilaannut ilaasusutut imminut kinaassusersineq naatsorsuunneqassaaq tunngavissiisumik ilisarnaqutissatut isumaqatigiissummi matumani aalajangersakkat atuuffissaasa kikkussusersiniarneranni.

Tamatumani qitiutinneqarsorinarpoq inuit nammineq kinaassutsiminnik aajangiisinnaanerisa pingaaruteqassusia – killiliineq peqatigiilluni aalajangersarneqartoq

¹⁶ Isumaqatigiissummi aalajangersakkat isumaqatigiissutip nutserneranit Oqaasileriffiup nittartagaani pissarsiarineqarsinnaasumit tigusaapput

(taamatullu aamma inuiaqatigiinni immikkoortut aalajangersimasunut mattunneqarsinnaanerannik imaqartoq) pineqarani.

ILO-p isumaqatigiissutaa aalajangersakkanik imaqarpoq ilaatigut nunat inoqqaavisa nunaminertanut pisinnaatitaaffiisa atuisinnaanerisalu illersorneqarnissaannut kiisalu sumiiffinni najugaqarfigisaanni avatangiit illersorneqarlutillu piujuartinneqarnissaannik naalagaaffinnik peqqusisunik. Isumaqatigiissut aalajangersakkanik imaqarportaaq nunat inoqqaavisa nalinginnaasumik sulisartunut atuuttunit sulinerminni ajornerusunik atugassaqartinneqannginnissaannik illersuinissamut, nunat inoqqaavisa naalagaaffinni inuiaqatigiit sinnerisut taakku assinginik ilinniartitaanernut inuttullu atugarisatigut isumannaarinernut qularnaarunneqarnissaannik, aamma nunat inoqqaavisa naapertuuttumik sapinngisamillu annertunerpaamik najukkami ingerlanneqartunik peqqinnissakkut sullinneqarnissaasa qularnaarunneqarnissaannik naalagaaffinnik peqqusisunik.

Qulliunerusumik isumaqatigiissutikkut naalagaaffiit ilaatigut peqquneqarput qularnaaqqullugu,

- inuit nunap inoqqaavinut ilaasut innuttaasunut ilaasutut allatuulli naalagaaffimmi inatsisit peqqussutillu malillugit pisinnaatitaaffeqarlutillu periarfissaqarnissaat
- nunat inoqqaavisa inuttut atugarisatigut, kulturikkut, upperisarsiornikkut anersaakkullu naleqartitaasa ileqqusalu akuerineqarlutillu illersorneqarnissaat
- nunap inoqqaavisa, naalagaaffik pineqartoq inatsisiliornikkut allaffissornikkulluunniit iliuuseqarnissamik isumaliuteqarpat toqqaannartumik nunap inoqqaavinik attuisussanik, tusarniarneqartarnissaat (minnerunngitsumik taakku sinniisoqarfii aqqutigalugit)
aamma
- nunap inoqqaavisa inuiaqatigiit ineriartortinneqarnerannut, tamanna namminerminnut attuumassuteqarpat, namminneq pingaarnersiunerminnik aalajangersaasinnaatitaanissaat, taamatullu aamma namminneq aningaasaqarniarnikkut, inuttut atugarisatigut kulturikkullu ineriartornerminnik nakkutilliisinnaanissminnut periarfissaqarnissaat.

ILO-lli isumaqatigiissutaa suliassa qarfinni Namminersorlutik Oqartussat inatsisiliornikkut allaffissornikkullu oqartussaaffigisaani Kalaallit Nunaanni innuttaasunik (Kalaallit Nunaanni Inuit ilanngullugit) illersuinanilu pisinnaatitaaffiliinngilaq. Isumaqarnarpoq tamanna Naalakkersuisut § 37 malillugu apeqqummut nr. 172/2020-mut akissuteqaataannut tunngaviusimasoq. Aamma isumaqarnarpoq tamanna inuit pisinnaatitaaffiinnik sullissiviup Institut for Menneskerettigheder isumaqatigigaa.

Taamaalilluni ILO-p isumaqatigiissutaa nr. 169 malillugu Kalaallit Nunaanni innuttaasunik illersuineq pisinnaatitaaffiliinerlu tassaavoq naalagaaffimmut Danmarkimut sammisumik illersorneqarneq pisinnaatitaaffeqarnerlu. Taamaalilluni isumaqatigiissut taamaallaat suliaasaqarfinni inatsisiliornikkut allaffissornikkullu sulii naalagaaffimmi oqartussaasuniittut pingaaruteqarpoq.

Taamaalilluni Kalaallit Nunaata akisussaaffinnik arlalippassuarnik naalagaaffimmit tiguisisimanagera ilutigalugu ILO-p isumaqatigiissutaata Kalaallit Nunaannut pingaaruteqassusia annikinnerulersimavoq.

Isumaqatigiissummili aalajangersakkat ataasiakkaat sulii pingaaruteqarput, taakkuami suliaasaqarfinni sulii tiguneqarsimanngitsuni nunap inoqqaavinik illersuillutillu pisinnaatitaaffiliimmata.

Artikeli 10 immikkut erseqqissarneqarsinnaavoq:

Artikel 10

1. Inuiaat pineqartut ilaat nalinginnaasumik inatsisit naapertorlugit pillaammik pineqaatissinneqassatillugit taakku inuuniarnikkut, inooqatigiinnikkut kulturikkullu qanoq issuserisaat eqqaamaniarneqartassapput.
2. Pineqaatissiissutit parnaarussinermik pillaatissiissutaanngitsut atuutitinniarneqarnerusassapput.

Taamaalilluni apeqqutaalerpoq illersorneqarneq taanna/pisinnaatitaaffiit taakku taamaallaat Inunnut atuunnersut imaluunniit Kalaallit Nunaanni innuttaasunut tamanut atuunnersut. Tassa assersuutigalugu ILO-p aalajangersagaa tunngavissiiinersoq Kalaallit Nunaannut pinerluttulerinermut inatsimmi Inunnut, Inuit nalunaarsorsimaffiannut nalunaarsorsimaneq tunngavigalugu pineqaatissinneqarsinnaasussanut, pineqaatissiinernik immikkut ittunik sakkukinnerusunillu aalajangersaanissamat aalajangersaasariaqarnermulluunniit.

Inuit pisinnaatitaaffiik ilisimatusarfiup Institut for Menneskerettigheder nalilerpaa pisinnaatitaanerit nunap inoqqaavinit pissaanermut avataaneersumut piumasarineqarsinnaasut ataatsimoorluni pisinnaatitaaffiusut inunnit ataasiakkaanit nunalluunniit inoqqaavisa iluanni eqimattanit ataasiakkaanit piumasarineqarsinnaanngitsut, apeqqutaatinnagu inuit eqimattalluunniit pineqartut Kalaallit Nunaanni innuttaasunit allanit imikkooruteqarnerisut (ass. inooriaatsikkut,

kikkunnit kingoqqisuunikkut oqaatsitigulluunniit). Kalaallit Nunaanni innuttaasut tassaapput nunap inoqqaavi, taamaattumillu innuttaasut ilaat innuttaasut sinnerinut nunap inoqqaavisa pisinnaatitaaffiinik piunasaqarsinnaanatik.

4.7. Apeqqutit ajornartorsiutillu assigiinngitsut

Naalackersuisut akissuteqaamminni (allannguutissatullu siunnersuumminnut tunngavilersuutit) oqaatigaat Inuit nalunaarsorsimaffiannik pilersitsinissaq siunnersuutigineqartuq inaarutaasumik isummerfigisinnaassagaanni tamatuma kingunerisassaanik pisariaqartitsinermillu nalilersuilluni misissueqqissaarnissaq pisariaqartuq.

Isumaliutissiissutip immikkoortuani matumani apeqqutit ajornartorsiutillu nalilersuilluni misissueqqissaarnermi taamaattumi qulaajassallugit paasisaqarfiginerussallugillu pingaaruteqarsinnaasut naatumik allaaserineqarput. Tamanna pivoq ilaatigut siunnersuuteqartup tunngavilersuutaani siullermeerinninnermilu oqallinnermi immikkoortut tunngavigalugit, kisiannili aamma siunnersuut tunngavigalugu innuttaasut akornanni oqallinneq ataatsimiititaliallu eqqartuina tunngavigalugit.

ILO-p isumaqatigiissutaani nr. 169-imi nunallu inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit nalunaarutaanni imminut kinaassusersisinnaatitaaneq tunngaviusut qitiusut ilagaat.

Tamanna tunngavigalugu isumaqarnarpoq Namminersorlutik Oqartussat (Danmarkilluunniip) Inuit nalunaarsorsimaffiannik pilersitsinissaannut imaaliallaannaq aporfissaqanngitsoq. Apeqqutigineqarsinnaavorli Danmark (Namminersorlutik Oqartussalluunniit) tamatumunnga pisussaaffeqartutut isigineqarsinnaanersut.

Apeqqutit allat isummerfigisariaqartut pingaarutillit tassaapput Inuit taamatut nalunaarsortissimasut innuttaasunut allanut sanilliullugu sunik immikkut pisinnaaffeqarsinnaanersut, taamatullu nalunaarsortissinnaanissamat piunasaqaatit suut aalajangersarneqarsinnaanersut. Allatulaarluunniit oqaatigalugu: Inuit nalunaarsorsimaffiat sumut atorneqassava, aamma kikkut Inuttut nalunaarsorneqarsinnaassappat?

Siunnersuuteqartup uparuagaatut Inuit nalunaarsorsimaffianni nalunaarsorsimaneq ass. ICC-mut aallartitanik toqqaanermi tunngavissat ilaattut atorneqarsinnaagaluarpoq. Taamatuttaaq aporfissaqanngilaq (aporfissaqarunangilaq?) Inuit nalunaarsorsimaffianni nalunaarsorsimanerup EU-p piunasaqaataasa naammassineqarnissaat siunertaralugu puisit amiinik tunisisinnaanissamat piunasaqaatit atorneqarsinnaanissaanut. Siullermeerinninnermi aamma oqaatigineqartutut Inuit nalunaarsimaffianni

nalunaarsorsimaneq kalaallinik ilinniartunik periarfissiisinnaavoq nunani allani ilinniagaqarnermut atatillugu nunat inoqqaavinut aningaasaliissutinik (legatinik) pissarsisinnaanissamut.

Aalajangiiffigisassatulli siunnersuutip siunertarigunarpaa Inuit nalunaarsorsimaffiata aamma allanut atatillugu nalunaarsorimasunut innuttaasunut allanut sanilliullugu immikkut pisinnaatitaaffiliisinnaanissaa.

Tamanna apeqquaqarpassuarnik pilersitsivoq immaqa pissarsiviusumik nalunaarusiami suliarineqartussat Naalakkersuisunit siunnersuutigineqartumi qulaajarneqarsinnaasunik (immaqaluunniit periarfissatut allatut Inuit nalunaarsimaffiannik pilersitsinissamut suliap ingerlanerani):

Avammut sammisumik nammineq aalajangiisinnaatitaaneq – naalagaaffinngorsinnaatitaaneq
Kalaallit Nunaata Danmarkimit avissaarnissaa pillugu innuttaasunik taasisitsinermut peqataasinnaatitaaneq immikkut apeqqutaavoq. Siullermeerinninnermi partiit oqaaseqartuisa ilaata oqarneratut killormut sammisutut issinnaavoq nunasiaateqarsimasut kinguaavi nunasiaataasimasumi nunap inoqqaavisa kinguaavi assigalugit nunasiaataasimasup namminiilivinnissaa pillugu taasisitsinermut peqataassappata.

Taamaattumik apeqqutaavoq inuiaqatigiit namminersortut akornanni inatsisitigut Namminersorlutik Oqartussat pisinnaatitaaffeqarnermut (immaqaluunniit pisussaaffeqartut?) Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaa pillugu taasisitsinermut peqataasinnaanerup killilerneqarnissaanut, inuit Inuit nalunaarsimaffiannut nalunaarsorneqarsimasut kisiisa taasisinnaatillugit.

Nunani namminermi nammineq aalajangiisinnaatitaaneq – tassunga ilanngullugit
Inatsisartunut qinersinermut imaluunniit Folketingimut Kalaallit Nunaanni qinesinermut
peqataasinnaatitaaneq

Inuiaat kalaallit nunap inoqqaavisut immaqalu aamma taamatuttaaq (suli) nunasiaataasimasut Danmarkimut tunngatillugu assigiinngitsunik pisinnaatitaaffeqarput. Naatsorsuutigigaanni Danmark tamanna pissutigalugu suliassa qarfinni assigiinngitsuni pisinnaatitaaffeqartoq (immaqalu aamma ilaatigut pisussaaffeqartoq?) Inuit danskisut innuttaassuseqartunut allanut sanilliullugit allatut pineqarnissaannut (inuiaqatigiinni naligiinnginnerit allanngortinniarlugit ajunngitsumik immikkut pineqarneq/ikinnerussuteqartutut illersugaaneq) – taava apeqqutaalertpoq Namminersorlutik Oqartussat taamatuttaaq pisinnaatitaaffeqarnermut Kalaallit Nunaanni Inuit aamma taamatut immikkut pineqarnissaannut.

Tamatumani apeqqutaavoq nunarsuup immikkoortuani Namminersorlutik Oqartussaat inatsisiliortussaataaffigisaanni Inuit ikinnerussuteqaratik akerlianik amerlanerussuteqarnerujussuat qanoq pingaaruteqartiginersoq .

Apeqqut alla tikinneqarsinnaavoq tassaavoq Namminersorlutik Oqartussat Inuit allanit ajunginnerusumik pineqarsinnaanerat eqqarsaatigalugu inuit pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissutini assigiinngitsuni, taakkununga ilanngullugit Naalagaaffiit Peqatigiit Innuttaasut Naalakkersuinikkullu Pisinnaatitaaffiit pillugit isumaqatigiissutaanni artikeli 2 25-lu, assigiinngisitsinermik inerteqquteqarnerup killiliissutaanut ilaatinneqarnersut.

Suliassaqarfinni suli oqartussaaffigineqalersimannngitsuni ILO-p isumaqatigiissutaa nr. 169 malillugu Kalaallit Nunaanni Inunnit Danmarkip pisussaaffii

ILO-p isumaqatigiissutaa immikkoortut siuliini oqaatigineqartutut aalajangersakkanik ataasiakkaanik imaqarpoq, suliassaqarfinni suli tiguneqarsimannngitsuni Kalaallit Nunaanni nunap inoqqaavinik naalagaaffimmut tunngatillugu illersuisunik pisinnaatitaaffiisunilluunniit. Taakkua ilaattut aalajangersarneqarsimasoq pineqaatisseeriaatsit allat parnaarussinerunngitsut atorneqarnerusariaqartut.

Taamaalilluni (immikkoortup siuliani oqaatigineqareersutut) apeqqutaalerpoq illersorneqarneq taanna/pisinnaatitaaffiit taakku taamaallaat Inunnut atuunnersut imaluunniit Kalaallit Nunaanni innuttaasunut tamanut atuunnersut. Tassa assersuutigalugu ILO-p aalajangersagaa tunngavissinersoq Kalaallit Nunaannut pinerluttulerinermut inatsimmi Inunnut, Inuit nalunaarsorsimaffiannut nalunaarsorsimaneq tunngavigalugu pineqaatissinneqarsinnaasussanut, pineqaatissinernik immikkut ittunik sakkukinnerusunillu aalajangersaanissamut aalajangersaasariaqarnermulluunniit

Danmarkimi kalaallit

Immikkoortumi 1-imi oqaatigineqartutut siunnersuummut tunngavilersuummi aamma atuarneqarsinnaasorinarpoq Inuit nalunaarsorsimaffiat kalaallit Danmarkimi nunassissimasut pisinnaatitaaffiisa illersorneqarnissaannut tunngaviusinnaasasoq.

Taamaattumik apeqqutaavoq Danmark pisussaaffilerneqarsinnaanersoq Inuit nalunaarsorsimaffiannik pilersitsinissamut (imaluunniit Inuit nalunaarsorsimaffiannik Kalaallit Nunaanni pilersinneqarsimasumik atuisinnaanissamut) Inuit Danmarkimi najugaqartut inuiaqatigiit namminersortut akornanni inatsisit naapertorlugit pisinnaatitaaffigisinnaasaasa qularnaarneqarnissaat siunertaralugu.

Apeqqut alla tikinneqarsinnaasoq tassaavoq Inuit Danmarkimi (Savalimmiuniluunniit) najugallit Kalaallit Nunaanniillu kingoqqisut Kalaallit Nunaata Danmarkimit avissaarnissaa

pillugu innuttaasunik taasisitsinermi peqataanissamik piumasaqarsinnaanersut. Bourgainvillemi (Papua New Guineami qeqertat ilaat ilaannakortumik namminersortoq) namminiilivinnissaq pillugu 2019-imi innuttaasut najoqqutassiiviusumik taasisinneqarmata inuit Bourgainvillemi qinersisinnaatitaasut kisimik qinersisinnaatitaanatik, taamatuttaaq assersuutigalugu Bourgainvillermiut Papua New Guineap immikkoortuini allani najugaqartut qinersisinnaatitaasimapput.

Ataatsimut ataasiakkaarluniluunniit imminut kinaassusersisinnaaneq

ILO-p isumaqatigiissutaani nr. 169-imi nunallu inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit nalunaarutaanni imminut kinaassusersisinnaatitaaneq tunngaviusut qitiusut ilagaat. Pisinnaatitaaffik tamanna isumaqarnarpoq Naalagaaffiit Peqatigiit nalunaarutaanni annerusumik ataatsimut pisinnaatitaaffeqarnermut tunnganersuq (tassani aalajangersarneqarluni nunat inoqqaavisa ataatsimut aalajangersarsinnaagaat kikkut nunat inoqqaavinut pineqartunut ilaasutut isigineqassanersut), illuatungaani isumaqarnarluni ILO-p aalajangersagaa inunnut ataasiakkaanut samminerusoq (tassani inuit ataasiakkaat pisinnaatitaaffeqarlutik nunat inoqqaavinut ilaasutut ilaangitsutulluunniit kinaassusersinissaminnut).

Taamaattumik tamatumunnga atatillugu apequtigineqarsinnaasut ilagaat qanoq annertutigisumik Namminersorlutik Oqartussat pisussaaffeqarnermut imminut nammineq kinaassusersineq Inuit nalunaarsorsimaffiannik aqqissuussinermit ilaatissallugu, tassungalu ilanngullugu inuit imminnut namminneq Inuttut isigisut Inuit nalunaarsorsimaffianni nalunaarsorneqarnissaminnut qanoq annertutigisumik killilerneqarsinnaanersut, ass. kikkunnit kingoqqisuunissamik piumasqaatit piumasqaatilluunniit allat sukumiinerusumik aalajangersarneqarsimasut naammassisimangikkunikkit.

Qulaani taakkartorneqartut saniatigut aamma apeqqutit allat qularnanngitrsumik apeqqutigissallugit pissusissamisoorsinnaavoq.

5. Ataatsimiititaliap oqaaseqaatai inassuteqaataalu

Ataatsimiititaliami amerlanerussuteqartut Inuit Ataqatigiit Siumullu ilaasortaataasa Naalakkersuisut allannguutissatut siunnersuutaatigut siunertarinqartut ilalerpaat, eqqumaffigaluguli isumaliutissiissut sivisuumik suliarineqarsimammat taamaattumillu Naalakkersuisut allannguutissatut siunnersuutaanni piffissaliisimaneq ullumikkut isumaarussimalluni. Ataatsimiititaliami amerlanerussuteqartut taamatuttaaq eqqumaffigaat Naalakkersuisut allannguutissatut siunnersuutaata kalaallisuaa danskisuaalu imminnut naapertuuteqqissaanngimmata. Ataatsimiititaliami amerlanerussuteqartut taaneqartut tamanna tunngavigalugu tulliuttumik **allannguutissatut siunnersuuteqarput:**

”Nammineq piumassutsimik tunngavilimmik Kalaallit Nunaanni Inuit nalunaarsorsimaffiannik pilersitsinerup kingunerisinnaasai pisariaqartinneqarneralu pillugit nalunaarusioqqullugit Naalakkersuisut peqquneqarnissaannik Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut. Nalunaarusiaq sapinngisamik 2024-mi upernaakkut ataatsimiinnermut kingusinnerpaamillu 2024-mi ukiakkut ataatsimiinnermut Inatsisartunut saqqummiunneqassaaq.”

Ataatsimiititaliami ikinnerussuteqartup Naleqqap ilaasortaataata aalajangiiffigisassatut siunnersuutip akuersissutigineqarnissaa inassutigaa.

Tamatumunnga atatillugu Naleqqap oqaatigissavaa Naalakkersuisut siullermeerinninnermut akissuteqaamminni Inatsisartunut ilimasaarutigisimagaluarmassuk 2023-mi ukiakkut ataatsimiinnermut Inuit nalunaarsorsimaffiat pillugu nassuiaammik Inatsisartunut saqqummiussaqaarniarlutik, tamannali Naalakkersuisut eqquutsissinnaasimangilaat. Tamanna pakatsinartutut Naleqqap isumaqarfigaa, neriorsuummillu eqquutsitsinnginneq tamanna akuerineqarsinnaanngitsutut isigalugu.

Inatsisinut Ataatsimiititaliap taamatut oqaaseqaateqarluni siunnersuut aappassaaniigassanngortippaa.

Anders Olsen
Siulittaasoq
Siumut

Hans Enoksen
Naleraq

Pipaluk Lyngø
Inuit Ataqatigiit

Kuno Fencker
Siumut

Asii Chemnitz Narup
Inuit Ataqatigiit